

แถลงการณ์คณะทำงานติดตามความรับผิดชอบการลงทุนข้ามพรมแดน (ETOs Watch Coalition)

“รัฐบาลไทยต้องยุติการลงนาม TOR ไทย-เมียนมา ตรวจสอบคุณภาพน้ำ ออกไปก่อน พร้อมยืนยันความร่วมมือที่ตั้งอยู่บนหลักสิทธิมนุษยชน ความโปร่งใส และการแก้ไขปัญหามลพิษข้ามพรมแดนที่ต้นเหตุ โดยไม่สร้างความชอบธรรมให้คณะเผด็จการทหารเมียนมา”

คณะทำงานติดตามความรับผิดชอบการลงทุนข้ามพรมแดน (ETOs Watch Coalition) แสดงความกังวลต่อมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2569 ที่เห็นชอบร่างขอบเขตการดำเนินงาน (Terms of Reference: TOR) ของคณะทำงานร่วมด้านการจัดการคุณภาพน้ำในแม่น้ำที่เป็นพรมแดนและแม่น้ำที่ไหลผ่านระหว่างประเทศไทยกับเมียนมา และมอบหมายให้ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นผู้ลงนาม รวมทั้งให้อำนาจปรับแก้ถ้อยคำที่ไม่ใช่สาระสำคัญได้โดยไม่ต้องเสนอคณะรัฐมนตรีอีกครั้ง

แม้การมีความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อแก้ไขปัญหามลพิษข้ามพรมแดนเป็นสิ่งจำเป็น แต่ความร่วมมือดังกล่าวจะมีความหมายก็ต่อเมื่อสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ คำนึงถึงสิทธิของประชาชน และดำเนินการอย่างโปร่งใสตรวจสอบได้ ไม่ใช่เป็นเพียงการสร้างภาพของความร่วมมือหรือสร้างความชอบธรรมให้แก่คณะเผด็จการทหารเมียนมา

การเดินทางเยือนประเทศไทยของพลเอกอาวุโส มิน อ่อง หล่าย ระหว่างวันที่ 6-7 สิงหาคม 2569 เกิดขึ้นในขณะที่คณะเผด็จการทหารเมียนมายังคงใช้กำลังทางทหารต่อประชาชน มีรายงานการโจมตีทางอากาศต่อพื้นที่พลเรือน โรงเรียน โรงพยาบาล และศาสนสถาน การจับกุมโดยพลการ การทรมาน และการบังคับให้ประชาชนต้องพลัดถิ่น ส่งผลให้เกิดผู้พลัดถิ่นภายในประเทศและผู้ลี้ภัยจำนวนมาก ขณะเดียวกัน คณะเผด็จการทหารยังไม่สามารถปฏิบัติตามฉันทามติ 5 ข้อของอาเซียนได้อย่างเป็นรูปธรรม และยังคงถูกวิพากษ์วิจารณ์จากประชาคมระหว่างประเทศอย่างต่อเนื่องในประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและอาชญากรรมระหว่างประเทศ

ประเทศไทยในฐานะสมาชิกองค์การสหประชาชาติและอาเซียน จึงควรดำเนินนโยบายต่างประเทศบนพื้นฐานของหลักสิทธิมนุษยชน หลักนิติธรรม และความรับผิดชอบต่อประชาชน โดยหลีกเลี่ยงการดำเนินการหรือพิธีการใดที่อาจถูกตีความว่าเป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่คณะเผด็จการทหารเมียนมา

ในอีกด้านหนึ่ง วิกฤตการปนเปื้อนของสารหนูและโลหะหนักในแม่น้ำกก แม่น้ำสาย แม่น้ำรวก แม่น้ำโขง แม่น้ำสาละวิน และแม่น้ำกระบุรี ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับกิจกรรมเหมืองแร่ในพื้นที่ต่าง ๆ ในเมียนมาและไทย ได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ

ระบบนิเวศ การเกษตร การประมง และวิถีชีวิตของประชาชนไทยมาอย่างต่อเนื่อง ปัญหาดังกล่าวมิใช่เพียงปัญหาสิ่งแวดล้อม หากแต่เป็นปัญหาสิทธิมนุษยชน สิทธิในสุขภาพ สิทธิในการเข้าถึงน้ำสะอาด และสิทธิในการมีสิ่งแวดล้อมที่สะอาด ดีต่อสุขภาพ และยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม จนถึงปัจจุบัน ยังไม่มีมาตรการที่ชัดเจนในการควบคุมกิจกรรมเหมืองแร่ การระบุผู้ก่อมลพิษ การบังคับใช้กฎหมาย การฟื้นฟูพื้นที่ปนเปื้อน และการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ ขณะที่ข้อมูลเกี่ยวกับ TOR ยังไม่ได้รับการเปิดเผยต่อสาธารณะ ทำให้ประชาชน นักวิชาการ และผู้ได้รับผลกระทบไม่สามารถตรวจสอบได้ว่ากลไกดังกล่าวจะสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุได้จริงหรือไม่

คณะทำงานฯ เห็นว่า ความร่วมมือด้านการจัดการคุณภาพน้ำจะไม่เพียงพอ หากจำกัดอยู่เพียงการติดตามคุณภาพน้ำหรือการแลกเปลี่ยนข้อมูล แต่ต้องครอบคลุมการเข้าถึงพื้นที่ต้นกำเนิดมลพิษ การตรวจสอบกิจกรรมเหมืองแร่ การระบุผู้ก่อมลพิษ การกำหนดความรับผิดชอบ การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และการเยียวยาประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ โดยตั้งอยู่บนหลักการไม่ก่อให้เกิดความเสียหายข้ามพรมแดน (No Harm Principle) หลักการป้องกันไว้ก่อน (Precautionary Principle) หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle) และหลักสิทธิในการเข้าถึงข้อมูล การมีส่วนร่วมของประชาชน และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ คณะทำงานฯ ยังมีความกังวลต่อความร่วมมือด้านพลังงาน โครงการขุดเจาะก๊าซ เหมืองแร่ โครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ การค้า และการลงทุนระหว่างไทยกับเมียนมา ซึ่งอาจสร้างรายได้ ผลประโยชน์ หรือความชอบธรรมแก่หน่วยงานและรัฐวิสาหกิจภายใต้การควบคุมของคณะเผด็จการทหาร หากปราศจากการตรวจสอบสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน การดำเนินธุรกิจของบริษัทของความเสี่ยงย่อมมีความเสี่ยงต่อการเชื่อมโยงกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน การยึดครองที่ดิน การทำลายสิ่งแวดล้อม และการบังคับให้ประชาชนต้องพลัดถิ่น

รัฐบาลไทยและภาคธุรกิจไทยจึงต้องดำเนินการตรวจสอบสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน (Human Rights Due Diligence: HRDD) ตามหลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน (UNGPs) และแนวปฏิบัติของ OECD เพื่อป้องกันไม่ให้งิจกรรมทางเศรษฐกิจของไทยมีส่วนสนับสนุนการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือสร้างผลประโยชน์แก่คณะเผด็จการทหารเมียนมา

คณะทำงานติดตามความรับผิดชอบการลงทุนข้ามพรมแดน (ETOs Watch Coalition) ขอเรียกร้องต่อรัฐบาลไทย ดังนี้

1. ยุติการลงนามขอเขตอำนาจหน้าที่ (TOR) คณะทำงานร่วมไทย-เมียนมา ไว้ก่อน จนกว่าจะมีการเปิดเผยร่าง TOR ฉบับสมบูรณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้องต่อสาธารณะ
2. เปิดเผยแพร่ร่าง TOR ฉบับสมบูรณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้องต่อสาธารณะโดยทันที รวมถึงเปิดเผยว่ารัฐบาลไทยเห็นชอบต่อข้อเสนอแก้ไขของฝ่ายเมียนมาในประเด็นใดบ้าง เพื่อให้ประชาชน นักวิชาการ และผู้ได้รับผลกระทบสามารถตรวจสอบเนื้อหาและผลกระทบของความตกลงได้อย่างโปร่งใส
3. เปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นอย่างมีความหมายก่อนการลงนาม โดยเฉพาะประชาชนและชุมชนในลุ่มน้ำกก สายรวก โขง สาละวิน และกระบุรี รวมถึงนักวิชาการ องค์กรภาคประชาสังคม และผู้เชี่ยวชาญอิสระ เพื่อให้ข้อกังวลและข้อเสนอแนะถูกนำไปประกอบการพิจารณา

4. **ทบทวนสาระของ TOR** ให้สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ ไม่ใช่จำกัดอยู่เพียงการติดตามคุณภาพน้ำหรือการแลกเปลี่ยนข้อมูล แต่ต้องครอบคลุมการเข้าถึงพื้นที่ต้นกำเนิดมลพิษ การตรวจสอบกิจกรรมเหมืองแร่ การระบุผู้ก่อมลพิษ การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบตามหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle)
5. **ยืนยันหลักการตรวจสอบร่วม (Joint Monitoring)** โดยกำหนดมาตรฐานการเก็บตัวอย่าง วิธีการตรวจวิเคราะห์ห้องปฏิบัติการอ้างอิง และการจัดทำรายงานร่วมตามมาตรฐานสากล พร้อมคงไว้ซึ่งการจัดทำรายงานแหล่งกำเนิดมลพิษและแผนที่พื้นที่เสี่ยง รวมทั้งเปิดโอกาสให้องค์กรระหว่างประเทศ และกลไกความร่วมมือระดับภูมิภาคที่เกี่ยวข้อง เข้ามาสนับสนุนด้านวิชาการและการตรวจสอบอย่างเป็นอิสระ
6. **คุ้มครองสิทธิในการรับรู้ข้อมูล (Right to Know) และสิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชน** โดยยกเลิกหรือปรับปรุงข้อกำหนดใด ๆ ใน TOR ที่อาจจำกัดการเปิดเผยข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข หรือกำหนดให้การเผยแพร่ข้อมูลและการสื่อสารต่อสาธารณะต้องได้รับความเห็นชอบร่วมกันจนกระทบต่อสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นต่อการปกป้องชีวิตและสุขภาพ
7. **เปิดเผยฐานะทางกฎหมายของ TOR** และหากมีเนื้อหาที่เข้าข่ายเป็นหนังสือสัญญาตามมาตรา 178 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ให้ดำเนินการตามกระบวนการที่รัฐธรรมนูญกำหนด พร้อมเปิดเผยเหตุผลและความเห็นทางกฎหมายต่อสาธารณะ
8. **กำหนดมาตรการเร่งด่วนเพื่อแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุของมลพิษข้ามพรมแดน** รวมถึงการตรวจสอบห่วงโซ่อุปทานแร่ การทบทวนนโยบายการนำเข้าแร่จากพื้นที่เสี่ยง การควบคุมการส่งออกเครื่องจักร วัสดุ และสารเคมีที่อาจถูกนำไปใช้ในกิจกรรมเหมืองแร่ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสิทธิมนุษยชน ตลอดจนดำเนินมาตรการตามกฎหมายกับผู้เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม
9. **จัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติว่าด้วยการแก้ไขปัญหามลพิษข้ามพรมแดน** ที่ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญอิสระ องค์กรภาคประชาสังคม และผู้แทนชุมชน เพื่อกำหนดนโยบาย มาตรการ และติดตามการดำเนินงานในการแก้ไขปัญหาการปนเปื้อนของแม่น้ำกก สาย รวก โขง สาละวิน และกระบุรีอย่างเป็นระบบ
10. **กำหนดให้ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน พลังงาน และเหมืองแร่ระหว่างไทยกับเมียนมาอยู่ภายใต้การตรวจสอบสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน (Human Rights Due Diligence: HRDD)** ตามหลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน (UNGPs) และแนวปฏิบัติขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) และต้องไม่เอื้อประโยชน์แก่บุคคล หน่วยงาน หรือรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือการทำลายสิ่งแวดล้อม
11. **กำหนดให้มีระบบตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) สำหรับแร่และทรัพยากรธรรมชาติที่นำเข้าจากเมียนมา** เพื่อให้สามารถตรวจสอบแหล่งกำเนิด ผู้ผลิต ผู้ส่งออก ผู้นำเข้า เส้นทางขนส่ง และผู้ได้รับประโยชน์ตลอดห่วงโซ่อุปทาน พร้อมกำหนดมาตรการห้ามนำเข้าแร่หรือวัตถุดิบที่ไม่สามารถพิสูจน์แหล่งที่มาได้ หรือมีความเชื่อมโยงกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน การทำลายสิ่งแวดล้อม การสนับสนุนความขัดแย้ง หรือการสร้างรายได้แก่คณะเผด็จการทหารเมียนมา โดยให้ผู้ประกอบการไทยดำเนินการตามหลัก HRDD และเปิดเผยข้อมูลห่วงโซ่อุปทานอย่างโปร่งใส

12. ยืนยันจุดยืนของประเทศไทยในการดำเนินนโยบายต่างประเทศบนพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน หลักนิติธรรม และ ความรับผิดชอบต่อประชาชน โดยหลีกเลี่ยงการดำเนินการหรือพิธีการใดที่อาจถูกตีความว่าเป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่คณะเผด็จการทหารเมียนมา

ประเทศไทยไม่ควรเพิกเฉยต่อความทุกข์ของประชาชนเมียนมาและประชาชนไทยที่กำลังได้รับผลกระทบจากมลพิษข้ามพรมแดน ความร่วมมือระหว่างประเทศที่แท้จริงต้องตั้งอยู่บนความโปร่งใส ความรับผิดชอบต่อ การมีส่วนร่วมของประชาชน และการเคารพสิทธิมนุษยชน มิใช่เป็นเพียงเครื่องมือสร้างภาพทางการเมืองหรือสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้ใช้อำนาจ การแก้ไขปัญหามลพิษข้ามพรมแดนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อรัฐบาลไทยยืนหยัดปกป้องสิทธิของประชาชน และผลักดันให้ความร่วมมือกับเมียนมานำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุอย่างแท้จริง

คณะทำงานติดตามความรับผิดชอบต่อการลงทุนข้ามพรมแดน (ETO's Watch Coalition)

6 สิงหาคม 2569